

Іванченко О. М.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЛЕГІТИМНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

SEPARATE ASPECTS OF HUMAN RIGHTS LEGITIMACY

У статті досліджено теоретичні аспекти легітимності прав людини. Обґрунтовано, що у хронологічному та раціональному плані можна розрізнити три дискурси основ прав людини, а саме виявити різницю між інеїстичною, метафізичною та «декларативною» легітимаціями. Визначено, що місце дослідження прав, просто юридичних або таких «фундаментальних», як права людини, розташовується відтепер в суб'єктах права. Доведено, що питання про легітимність фактично зводиться прямо до реальної здатності суб'єктів права розглядати себе в якості авторів прав, підтверджуючи і стверджуючи це. Констатовано, що питання про легітимність прав людини, конкретизується в процесі автономного законодавства, привертаючи увагу суб'єктів права до їх власного життя і до ситуації, що склалася в їхньому суспільстві. Наголошено, що завдяки ідеї автономного законодавства розвивається і набуває більшого значення громадянське суспільство, здатне брати на себе відповідальність за свої структурні елементи. Аргументовано, що права людини більше не являють собою абстрактної інстанції політичної або юридичної справедливості, але у світлі ідеї автономного демократичного законодавства вони є тим підґрунтям, на якому чоловіки і жінки виховуються і в рівній мірі виховують один одного. Таке розуміння легітимності прав людини спрощує критичний аналіз їх потенційної ролі в різноманітних плюралістичних суспільствах і справді виявляє необґрунтованість культурологічної критики прав людини. Зазначено, що парадигма автономного законодавства в якості підстави легітимації прав людини є сумісною з усіма розумними і гуманітарними ресурсами, які знаходяться в культурах і системах цінностей по всьому світу. Наголошено, що будь-яка людина, якими б не були її місце народження, культурні орієнтири, успадковані або придбані цінності тощо, повинна однаково чинити розглядатися здатною взяти участь в демократичному процесі разом з іншими суб'єктами права без будь-якого розрізнення і дискримінації. Акцентовано увагу, що конкретні відповіді, які будуть надані щодо прав людини, можуть бути досить різноманітними і завжди пов'язаними з приватними контекстами, але їхнє існування має розглядатися в перспективі заборони дискримінації. Констатовано, що оскільки ідея прав людини не слугує безсоромним інструментом прикриття приватних інтересів, а ідея автономного законодавства не повинна слугувати утискові, оскільки ми не можемо не вітати здорову конкуренцію, щоб виявити кращий спосіб встановлення режиму прав людини на благо людства. Визначено, що права людини, аналізовані в ракурсі юридичної сучасності і, перш за все, вимоги автономного законодавства, надають можливість підкреслити, що реальні і конкретні демократичні процеси допомогли б, зрештою, вдосконалити традиційну легітимацію прав людини. Акцентовано увагу, що потреба, навіть, у тимчасовій легітимації може встановлюватися тільки через демократичні процеси, що є відтепер єдиним місцем легітимності.

Ключові слова: *легітимність права, легітимація прав, легальність прав, правова держава, права людини, справедливість, громадянське суспільство, демократичний режим, правові норми, автономне законодавство.*

The article examines the theoretical aspects of the legitimacy of human rights. It is proved that in chronological and rational terms, it is possible to distinguish three discourses of the foundations of human rights, namely, to identify the difference between ineistic, metaphysical and "declarative" legitimations. It is determined that the place of research of rights, simply legal or such "fundamental" as human rights, is now located in the subjects of law. It is proved that the question of legitimacy is actually reduced directly to the real ability of legal entities to consider themselves as authors of rights, confirming and asserting this. It is stated that the question of the legitimacy of human rights is concretized in the process of autonomous legislation, drawing the attention of legal entities to their own lives and to the situation that has developed in their society. It is noted that thanks to the idea of autonomous legislation, civil society is developing and becoming more important, able to take responsibility for its structural elements. It is argued that human rights no longer constitute an abstract instance of political or legal justice, but in the light of the idea of autonomous democratic legislation, they are the basis on which men and women are brought up and equally brought up by each other. This understanding of the legitimacy of human rights simplifies the critical analysis of their potential role in diverse pluralistic societies and indeed reveals the baselessness of cultural criticism of human rights. It is noted that the paradigm of autonomous

legislation as a basis for legitimizing human rights is compatible with all reasonable and humanitarian resources found in cultures and value systems around the world. It is emphasized that any person, whatever their place of birth, cultural landmarks, inherited or acquired values, etc., should be equally considered able to participate in the democratic process together with other subjects of law without any distinction or discrimination. It is emphasized that the specific responses that will be given on human rights can be quite diverse and always relate to private contexts, but their existence should be considered in the perspective of the Prohibition of discrimination. It is stated that since the idea of human rights does not serve as a shameless tool to cover up private interests, and the idea of autonomous legislation should not serve as a harassment, so far we cannot but welcome healthy competition in order to find the best way to establish a human rights regime for the benefit of humanity. It is determined that human rights, analyzed from the perspective of legal modernity and, above all, the requirements of autonomous legislation, provide an opportunity to emphasize that real and concrete democratic processes would ultimately help to improve the traditional legitimation of human rights. It is emphasized that the need, even for temporary legitimation, can be established only through democratic processes, which is now the only place of legitimacy.

Key words: *legitimacy of law, legitimation of rights, legality of rights, rule of law state, human rights, justice, civil society, democratic regime, legal norms, autonomous legislation.*

Постановка проблеми. Легітимність є однією з найважливіших характеристик як політичної влади, так і позитивного права. Легітимність в традиційно інтерпретується як суспільне визнання тих чи інших інститутів, що складається за рахунок сприйняття аудиторією соціальних і дискурсивних практик як законних, правильних, а також схвалення цих практик. Зазначена якість проявляється комплексно: у довірі до норм, у законодавчому підтвердженні прав, у правовій підзвітності влади, в ідеологічній прозорості та у виконанні взятих на себе зобов'язань. Таким чином, легітимність значною мірою пов'язана з можливостями формування певних ментальних станів (образів, оцінок, поведінкових установок) у суб'єктів. Такого роду стани цінні з прагматичної точки зору, адже досягнення певного рівня легітимності означає конституювання соціального порядку, фундаментом якого виступають відносини панування. Цілком можливо, що, якби даний порядок був всюди однаковим і уніфікованим, не мав ніяких конкурентів, породжуваних більш вдалим практиками, проблема його виправдання не виникла б в принципі. Однак реальна ситуація інша: соціум пронизаний безліччю конфліктів, колізій, суперечок про визнання. Ці суперечки існують на різних рівнях соціальної організації (від міжособистісного до міждержавного). Необхідність врегулювання даних конфліктів за допомогою звернення до правових засобів ставить проблему ефективності, дієвості останніх. Не всякий правовий засіб, так само як і не всяке прийняте політичне рішення, може чинити позитивний вплив на ту чи іншу проблемну ситуацію. Іно-

ді способи дій або певні правила поведінки, що зарекомендували себе раніше як ефективні, втрачають цю властивість. Дана обставина, вимагаючи осмислення, викликає до життя дискусії про визнання і легітимність.

В останні десятиліття у вітчизняній дослідницькій літературі не раз мали місце спроби специфікувати поняття легітимності щодо правової сфери життя суспільства. Однак єдиного розуміння і задовільної концепції юридичної легітимності завдяки цим спробам поки не склалося.

У зв'язку з тим, що в сучасних умовах розвиток вітчизняного права йде в бік сприйняття ідей верховенства права і категорії прав людини, виявляється гостра необхідність в подальшій розробці питань легітимності, об'єднання в цих цілях зусиль представників як зарубіжної правової науки, так і представників вітчизняної юриспруденції. Вельми важливо з усією уважністю простежити основні етапи розвитку даної проблеми, врахувати результати досліджень, що раніше відбулися. Усе вищезазначене і зумовило актуальність цього дослідження.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів легітимності прав людини.

Аналіз наукових публікацій. До дослідження теоретико-методологічних аспектів поняття легітимності в сфері науки держави і права зверталися такі українські науковці як: А. Баумейстер, Є. Бистрицький, А. Богачов, В. Дудченко, Ю. Калюжна, О. Коваль, В. Кокорський, Т. Кравченко, П. Манжола, І. Музика, В. Невідомий, М. Неліп, В. Нечипоренко, Ю. Оборотов, С. Олефіренко, О. Петришин, І. Рибак, Т. Сивак, О. Скрипнюк, С. Сливка, Л. Спинка,

М. Тур, В. Федоренко, Х. Хвойницька, М. Цвік, С. Шевчук, Н. Юськів, та інші.

Проблематику легітимності як фундаменту права, винайдення засобів легітимації державно-правових інституцій, співвідношення легальності позитивного права і легітимності права природного в межах сучасної теорії права досліджували такі зарубіжні вчені як: К. Апель, Р. Арон, М. Вебер, Ю. Габермас, Р. Дворкін, І. Кант, Д. Лок, Н. Луман, Е. Макінтайр, Т. Парсонс, Д. Ролз, Ж.-Ж. Руссо, Ч. Тейлор, С. Хантінгтон, Х. Хайнінг та інші.

Теоретичним аспектам дослідження прав людини приділяли увагу у своїх роботах, зокрема, наступні науковці: М. Козюбра, В. Кожан, А. Колодій, А. Романова, В. Погорілко, С. Погребняк, В. Тацій.

Виклад основного матеріалу. Питання про те, яким чином легітимуються права людини, є далеким від свого рішення. Воно як і раніше залишається актуальним, і можна сказати, що це питання невідв'язно переслідує юридичну сучасність аж до того, що ставить під сумнів її основи.

Це питання є гідним більш ретельного дослідження, головним чином шляхом осмислення легітимності прав людини в контексті того, що являє собою юридична сучасність, тобто в контексті демократичної концепції права. Завданням дослідження є аргументація тези про те, що тільки демократична концепція прав, в яку включено права людини в їх юридичному сенсі, може прояснити їх на рівні юридичної сучасності і разом з тим продуктивно реалізуватися в суспільствах, часто підпорядкованих різним формам авторитарної гетерономії. Що стосується останнього аспекту, необхідно, перш за все, пам'ятати про те, що ефективність прав людини не може бути вищою за той ступінь прихильності, що вони створюють до себе з боку людей та що підштовхує їх до реалізації власних прав.

Дві точки зору протиставляються на цьому тлі: одна звертається до легітимації прав людини в минулий час, інша – до їх легітимації сьогодні. І як ми відзначили, тільки остання представляє, без відмови від дискурсу минулого, адекватний спосіб розгляду питання про легітимацію прав людини, що задовольняє вимоги юридичної сучасності.

Перш за все, слід уточнити, що мова буде вестися про витoki існуючої сьогодні юридичної сучасності, тобто про період з XVI по XVIII ст., точніше, про дискурси прав людини тієї епохи. Насправді, цей період зародження дискурсів прав людини, як правило, формується в протестантських контекстах [9, с. 63].

Легітимність прав людини майже для всіх мислителів тієї епохи є питанням, в якому переплітаються протестантизм і метафізична філософія. По суті, права людини розуміються як надбання, обумовлене самим фактом людського буття, як подарунок, отриманий при народженні, який не можливо ні обміняти, ні передати, і як критерій для того, щоб розглядати і визнавати будь-кого людиною. Все це пояснюється тим, що людина наділена правами від народження, що вони «вписані у неї» [13].

Джерело юридичного іннеїзму знаходиться в Біблії. Її текст наділяється в протестантизмі значенням єдиного авторитету в питаннях походження і долі людини. Якщо звернутися до біблійної історії Каїна і Авеля, то не вдаючись у подробиці, слід нагадати, що Каїн залишає в полі труп убитого ним брата. Потім з цієї біблійної історії ми дізнаємося про вирок Бога, або просто про судження, засноване на досвіді взаємовідносин людей з Богом, яке полягає в наступній фразі: «і зробив Господь Каїну знамення, щоб ніхто, зустрівшись з ним, не вбив його» [4, с. 56].

Слово «знамення» набуває тут свого повного сенсу, оскільки таким чином внутрішній закон (*legem internam*) вписується у саму плоть людини; це закон розрізнення добра і зла. Людина як така безпосередньо наділена правами (і обов'язками), а також особливою природою (правовою) в якості дару і відмінності (знаку), що отримані нею при народженні. Вони знаходять своє вираження в людській здатності розрізняти добро і зло та в людській «природі», що спонукає людей засновувати суспільство і життя на засадах добра. Зрозуміло, до цього відповідно додається здатність судити, що звісно не виключає помилок [2, с. 87].

Як правило, всі дискурси прав людини від Г. Гроція [5] до Дж. Лока [12] резонують із цією парадигмою. Проте можна зупинитися докладніше на концепції Дж. Лока, що представляє собою зразок юридичного іннеїзму. Науковець

стверджує, що в дійсності іманентність юридичного іннеїзму притаманна «природному закону», вписаному в душу, «тому що саме в ній відображені (inscribi) вимоги природи, приховані норми моралі і принципи належної поведінки людини; і на підставі того факту, що ці принципи однакові у всіх людей, не можна вважати їх авторами нікого, крім Бога і природи. З цієї причини внутрішній закон (legem internam), існування якого часто заперечується через пороки, визнається свідомістю людини, і кожна людина, що діє всупереч йому, насправді підтверджує його» [12, с. 202].

Далі, за Дж. Локом, природжене право є властивим самій природі людини. Воно є конститутивним елементом її свобод і прерогатив. Це той самий юридичний іннеїзм, який розвивається до того, що можна назвати юридичним локіанізмом: іншими словами, це віра в те, що права людини легітимуються самим фактом людського існування [12, с. 235].

Другий дискурс легітимації прав людини, який може бути названий «метафізичним», датується XVIII і XIX ст. – періодом, визначеним американською революцією (1768 р.), потім французькою революцією (1789 р.) і наступними «буржуазними» революціями. Йдеться в певній мірі про реалізацію як політичного гасла того, що юридичний іннеїзм не зміг бути сформульованим інакше, ніж в термінах надбання і привілей людини. Дійсно, мова йде про те, щоб, замінивши включення прав людини до її «природи» постулатом істинної «природи» суспільства, вивести людину (і права людини) зі стану неповноцінності. Тобто метафізично розкрити включення цих прав в саму «природу» політичного суспільства і розглянути проголошені права людини декларації, хартії, конституції тощо як тексти, що виражають справжню «природу» політичних суспільств, метафізичну і «юридичну» [10, с. 69].

Крім того, як було зазначено філософами, сенс метафізичного відкриття прав людини всередині соціальної і політичної «природи» суспільства виявляється згодом у різних деклараціях прав людини. Можна констатувати це, звертаючись, в першу чергу, до тексту американської декларації, яка, є вірною юридичному локіанізму, і містить наступне формулювання справжньої «природи» політичного суспіль-

ства: «ми виходимо з тієї самоочевидної істини, що всі люди створені рівними і наділені їх творцем певними невідчужуваними правами, до числа яких відносяться життя, свобода і прагнення до щастя. Для забезпечення цих прав людьми засновуються уряди, що черпають свої законні повноваження із прав, які надаються керованими» [18].

Цікаво відзначити, що цей «творець», тобто християнський Бог, наділив людей відповідно до їх «природи» певними невідчужуваними правами. Крім того факту, що це положення підтверджує перехід від іннеїзму до метафізичного позиціонування прав, які ми виявляємо в метафізиці декларацій тієї епохи, ми можемо спостерігати, що застосовувана логіка наполягає на тому факті, що уряди є ні чим іншим, як гарантами цих природних прав. Якщо посилання на Творця зникає з ідеологічних причин, то застосована модель, однак, залишається. Можна підтвердити це, просто процитувавши знамениті вступні слова до французької Декларації прав людини і громадянина 1789 р.: «Представники французького народу, утворивши Національні збори і вважаючи, що невігластво, забуття прав людини або нехтуванням ними є єдиною причиною суспільних лих і зіпсованості урядів, прийняли рішення викласти в урочистій Декларації природні, невідчужувані і священні права людини, щоб ця Декларація, незмінно перебуваючи перед поглядом усіх членів суспільного союзу, постійно нагадувала їм їхні права та обов'язки» [14].

Загалом, права людини представлені як справжня «природа» республіки: або американської, або французької. Отже, права людини як такі не потребують іншої легітимації, крім відповідності зазначених республік, тим чи іншим чином, цій істинній «природі». Політичне суспільство також не потребує інших джерел легітимності, крім повної поваги до його прав. Останнє, втім, повертає дослідника до болючого питання про те, чому права людини були використані в історичній і філософській перспективах як перепони на шляху демократії і як її вороги [15].

У будь-якому випадку, з правами людини «природа» суспільства стала «істинною», оскільки вона стає живою в реальному світі.

Наступним етапом має бути інтерпретація цієї справжньої природи через права людини.

Розглянемо третій дискурс легітимації прав людини, який є інтернаціоналістським і «деклараційним» щодо прав людини і формується у повоєнну епоху, тобто з 1944–1945 рр. до наших днів. Йдеться про показове зміщення питання про легітимацію прав людини в бік міжнародної арени, по суті, про парадигматичний розвиток державами-націями прав людини як зобов'язання, кінцевої мети і обіцянки для них самих (тобто для цих держав-націй) і для людей, які проживають в них [1].

У тому, що стосується питання легітимації, немає необхідності входити в семантичний аналіз різноманітних хартій (наприклад, Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 р.) або декларацій, які з 1944 р. і по теперішній час живлять нашу юридичну реальність. Видається більш доречним розглянути питання про їх легітимацію з точки зору їх політичного генезису. По суті, якщо в 1944–1945 рр. світ залишався розділеним, то, тим не менш, збройна боротьба проти гітлерівської Німеччини та імперіалістичної Японії велася під знаком гуманітарного права (хоча недостатньо оформленого) і прав людини. Це той політичний дух, який конкретизується у Загальній декларації прав людини 1948 р. як заснований на політичному консенсусі між різними традиціями і текстами, що мають політичну і філософську природу [7].

Насправді, в тій мірі, в якій відомо про переговори, які передували прийняттю Загальної декларації прав людини, вони показують нам два специфічних процеси примирення щодо прав людини.

Перш за все, це процес пошуку компромісу між північними країнами, в яких існували сильні протестантські традиції або почуття, і південними країнами, в яких на перший план виходили католицькі традиції або почуття. Зокрема, якщо перші (тобто протестантські країни) цінували і надавали пріоритет автономії та свободі, то другі (католицькі країни) віддавали перевагу таким концепціям, як «людська гідність» або «гідність особистості». Проте в процесі роботи над текстом Декларації було досягнуто згоди між цими концепціями, щоб інтегрувати у її текст і той, і інший сві-

тогляді. Насправді, кожен при бажанні може переконатися у тому, що Загальна декларація прав людини поважає і цінує як автономію, так і гідність людини [17].

Після цього першого зауваження буде значно простіше зрозуміти суть пошуку компромісу між західними і східними країнами в питанні про поняття прав людини. Насправді, якщо ще раз уважно проаналізувати процес вироблення тексту Загальної декларації прав людини і досягнуті результати, то побачимо, як більш соціальна, економічна або навіть (в ряді аспектів) «колективістська» концепція, підтримувана східним блоком країн, приймається в поєднанні з концепцією, яка наполягає на автономії і людській гідності, підтримуваної західними країнами.

Ця політика пошуку міжнародного консенсусу визначає в подальшому увесь процес прийняття нормативних засобів, що стосуються прав людини, який зазвичай розвивається під егідою Організації Об'єднаних Націй. Цей процес створення міжнародного консенсусу і прийняття до уваги приватних проблем є відкритим навіть для інтеграції у нього країн третього світу, що обумовлює появу інших міжнародних інструментів, які сприяють реалізації прав людини і економічному зростанню, нерозривно пов'язаному з ними. Останні десятиліття показали нам, що в процесі розвитку міжнародних інструментів в області прав людини беруть участь, нехай ще боязко і не цілком самостійно, неурядові організації та автохтонні народи. Прикладом слугує їх участь у розробці Міжнародною організацією праці Конвенції про корінні народи і народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах (1989 р.) [11].

«Декларативна» легітимація інструментів у галузі прав людини, що застосовується на міжнародній арені, безсумнівно, зміцнює позиції націй-держав, які брали участь у розробці або ратифікували ці нормативні інструменти, подібно до того, як вони легітимно висловлюють те, що саме має вважатися сьогодні правами людини для всіх, хто живе на цій землі. Як би не було легко оцінювати подібні позиції, особливо коли вони дозволяють правам людини реалізуватися в якості зброї проти терору, дискримінації тощо, проте процес і сам сенс

вироблення інструментів в області прав людини свідчать про серйозну проблему легітимації [8].

Насправді, деклараціонізм націй-держав найчастіше є лише наслідком їх зовнішньої політики. Він не являє собою нічого іншого, крім вимушених зобов'язань, які майже або зовсім не мають ніяких наслідків усередині національних кордонів, або семантичних вправ, щоб продемонструвати їх добру волю як необхідний «козир» в ретельному пошукові додаткових інструментів для їх розвитку. Це відбувається внаслідок нестачі сили людей, які можуть реалізувати права людини і втілити в життя обіцянки і надії, що пов'язуються з ними, через демократичні процеси. І саме на цьому питанні слід зупинитися детальніше.

Фактично, не відмовляючись від спадщини, що дісталася від різних форм традиційної легітимації прав людини, можна сказати, що сьогодні завдання людства полягає в тому, щоб розмістити і зміцнити цю спадщину всередині демократичної концепції права. По суті, необхідно, щоб відтепер ресурси юридичної сучасності адекватно відповідали на питання про легітимність прав людини і, перш за все, забезпечували можливість надання їм юридичної основи, що задовольняє відповідні вимоги [16].

Звичайно, щоб упевнитися у значимості подібних суджень, необхідно уточнити, що власне слід розуміти під «юридичною сучасністю». На наш погляд, питання про юридичну сучасність зводиться до демократичного автономного законодавства, більш точно, до ідеї автономної законотворчості громадян. Під цим мається на увазі ідея про те, що суб'єкти права повинні мати можливість через процес автономної законотворчості утвердитися реально і взаємно як автори і законодавці власних норм, прав та інститутів, настільки ж юридичних, як і політичних. Три висновки можуть бути безпосередньо зроблені з цього твердження.

Перш за все, місце дослідження прав, просто юридичних або таких «фундаментальних», як права людини, розташовується відтепер в суб'єктах права. Питання про легітимність фактично зводиться прямо до реальної здатності суб'єктів права розглядати себе в якості авторів прав, підтверджуючи і стверджуючи це. Там, де суб'єкти права розглядаються позбавле-

ними частково або повністю можливості бути авторами своїх прав, не залишається нічого іншого, крім несучасних «юридичних» систем, очевидно автократичних або «ідеологічних». Там, де суб'єкти права не мають можливості бути «авторами» своїх «прав», як, наприклад, в релігійних системах з даним в Одкровенні текстом або без нього, не можливо міркувати про «права» всерйоз, не помиляючись або не обманюючись з цього приводу [6, с. 43].

Вбачається, що питання про легітимність «не підлягає використанню». Легальність прав і прав людини залежить тільки і виключно від волі суб'єктів права, реалізації та прийняття ними до уваги своїх прав. Відповідь на питання про право, як і на питання про права людини, в кінцевому рахунку, відноситься до компетенції суб'єктів права – це їм доводиться встановлювати, затверджувати і зміцнювати необхідну взаємність між собою, щоб легітимізувати для себе права людини [3].

Нарешті, ідея автономного законодавства змушує звернути увагу на реальний демократичний процес, що не йде обхідними шляхами і дозволяє суб'єктам права (які є разом з тим громадянами) концентрувати їх енергію в перспективі вибору власних норм, прав та інститутів. Іншими словами, ця ідея фокусує увагу на громадських категоріях, на автономному формуванні індивідуальної та колективної волі тощо і виявляє здатність суспільства демократично брати на себе відповідальність за вирішення питань, що стосуються норм, прав та інституцій. Оскільки необхідно враховувати те, що демократія слугує «вибором» норм, прав та інституцій, то з цього випливає, що такий «вибір» має відбуватися на очах у всіх.

Таким чином, ідея автономного законодавства (в яку включено питання про легітимність прав людини) звільняє питання про право або про владу з будь-якого «консервативного» чи інституційного гетто, в інтересах демократичної взаємності. Йдеться про таку взаємність, яку люди повинні розуміти як залежність від «загальної» згоди, тобто можливість демократичним шляхом обмежити до відомих меж реалізацію інституційних рішень або з однаковим успіхом протистояти будь-якій незаконній спробі створювати «право» від їх імені і без їхньої згоди [6, с. 54].

Отже, ми можемо посперечатися тут на зауваження Ю. Габермаса про те, що «адресати права не можуть представити самих себе в якості їх авторів, якщо законодавець відкриває права людини як моральні факти, щоб потім обмежитися повідомленням їм позитивного статусу» [17]. Вся сучасна проблема прав людини міститься в цьому зауваженні, так само як і те, що факт легітимності прав людини, через демократичні процеси, що визначають конкретно суб'єктів права як їх справжніх авторів, привертає увагу до питання про права людини, що, в свою чергу, має слугувати укоріненню питання про права людини в приватних контекстах.

З цим першим аспектом проблеми, що стосується того, яким чином обіцянка автономного законодавства ставить на порядок денний питання про права людини, не варто втрачати з поля зору того факту, що легітимність «зверху» завжди ризикує виявитися нетривалою. Численні дослідження останніх десятиліть болісно нагадують нам про це. У той же час, наполегливо стверджуючи автономне законодавство, три (або чотири) покоління прав людини постають як конфігурації надій і обіцянок, що задовольняють вимоги людей по всьому світу. Точніше, права людини відповідають надіям людей, як і їхніх дітей, в перспективі побудови кращого майбутнього. Вони нагадують про обставину, про яку ми так часто забуваємо, що можемо вільно змінити умови життя і що будь-який стан речей в конкретний момент часу є не відображенням долі, але виключно відправною точкою у створенні кращого світу засобами демократії.

Питання про легітимність прав людини, таким чином, конкретизується в процесі автономного законодавства, привертаючи увагу суб'єктів права до їх власного життя і до ситуації, що склалася в їхньому суспільстві. Насправді, права людини сприяють поширенню інформації про корупцію, сімейність, систематичну крадіжку, пропаганду, дискримінацію, виключення, нетерпимість тощо, посилюючи позиції суб'єктів права щодо гетерогенних сил. Крім того, вони вимагають від суб'єктів права перестати закривати очі на умови життя їхніх співгромадян, чи йдеться про свободи або про благополуччя і розвиток особистості, і отримати необхідний обсяг інформації для

взаємозобов'язальної політики прав людини, яка слугує утвердженню прав людини як насіння демократії.

Схожим чином відбувається із другим аспектом, а саме з необхідністю вкорінення прав людини в приватних контекстах. Це пояснюється тим, що права людини потрібні в людській прихильності і розумінні того, що вони мають до людства безпосереднє відношення. Таке розуміння повинно, перш за все, слугувати для подолання будь-яких дискримінаційних і несправедливих контекстів і для розгляду прав людини в їх універсальності. Протилежний шлях неприйнятний тільки тому, що, бажаючи почати зі «святості», люди завжди ризикують занадто пізно побачити реальні проблеми мільйонів і мільйонів інших людей по всьому світу.

Справді, визнання прав людини *hic et nunc* з їх наслідками участі, перспективою і цілями може наділити суб'єктів права енергією, необхідною, щоб працювати як соціальний і гуманітарний важіль. Завдяки ідеї автономного законодавства розвивається і набуває більшого значення громадянське суспільство, здатне брати на себе відповідальність за свої структурні елементи. Коли мова йде про свободи, або про благо особистості, або про погіршення екології, розглянуті нами вище концепції прав людини так само взаємопов'язані з суб'єктами права в плані мотивації і залучення.

Що стосується цих двох аспектів, уточнимо, що права людини більше не являють собою абстрактної інстанції політичної або юридичної справедливості, але у світлі ідеї автономного демократичного законодавства вони є тим підґрунтям, на якому чоловіки і жінки виховуються і в рівній мірі виховують одне одного.

Як ми бачимо, таке розуміння легітимності прав людини спрощує критичний аналіз їх потенційної ролі в різноманітних плюралістичних суспільствах і справді виявляє необґрунтованість культурологічної критики стосовно них.

Насправді, різні течії, названі «культурологічною критикою», стверджують, що питання про права людини є ні чим іншим, як вираженням західних цінностей, чужорідних або асиметричних по відношенню до різних культур, які проголошують інші цінності. З точки зору

прихильників такої концепції, права людини є тільки ідеологічними «обманками», що закликають до «формальності», «універсальності» і до «індивідуалізму», який навіть не ховається за ними. На їхню думку, людям слід міркувати в душі культурологічних концепцій прав людини як вираження цінностей культури, бачити права людини заснованими на «азіатських», «африканських», «ісламських» тощо цінностях і виражати їх [6, с. 56].

Розглядаючи права людини у ракурсі автономного законодавства, ми можемо легко виявити, що подібні думки є останнім проявом авторитарних, патерналістських та ідеологічних дискурсів. Насправді ми можемо констатувати, що вони засновані на страхіві і ненависті, які вселяє їх прихильникам реальна можливість побачити суб'єктів права, що беруть на себе відповідальність за своє життя і своє майбутнє.

Дійсно, погляд на останні три-чотири століття європейської, північноамериканської та австрало-тихоокеанської історії являє собою суть проблеми, яка полягає в тому, що права людини підривають коріння фанатизму, фундаменталізму, соціальних привілеїв та ієрархій, нерівності та дискримінації, релігійної переваги тощо. І ми повинні користуватися тим, що концепт прав людини безпосередньо вказує на конкретну проблему, так само як парадигма автономного законодавства показує, як розпорядитися цим руйнівним ефектом, об'єднуючи суб'єктів права на засадах розуміння, мотивації та зацікавленості.

Висновки. Можна стверджувати, що парадигма автономного законодавства в якості підстави легітимації прав людини є сумісною з усіма розумними і гуманітарними ресурсами, які знаходяться в культурах і системах цінностей по всьому світу. Будь-яка людина, якими б не були її місце народження, культурні орієнтири, успадковані або придбані цінності тощо, повинна однаково чиним розглядатися здатною взяти участь в демократичному процесі разом з іншими суб'єктами права без будь-якого розрізнення і дискримінації. Конкретні відповіді, які будуть надані щодо прав людини, можуть бути досить різноманітними і завжди пов'язаними з приватними контекстами, але їхнє існування має розглядатися в перспективі заборони дискримінації. Оскільки ідея прав людини не слугує безсоромним інструментом прикриття приватних інтересів, а ідея автономного законодавства не повинна слугувати утискові, оскільки ми не можемо не вітати здорову конкуренцію, щоб виявити кращий спосіб встановлення режиму прав людини на благо людства. Права людини, аналізовані в ракурсі юридичної сучасності і, перш за все, вимоги автономного законодавства, надають можливість підкреслити, що реальні і конкретні демократичні процеси допомогли б, зрештою, вдосконалити традиційну легітимацію прав людини. Слід акцентувати увагу, що потреба, навіть, у тимчасовій легітимації може встановлюватися тільки через демократичні процеси, що є відтепер єдиним місцем легітимності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Балан С. Закон vs право: де межа легітимності? *Часопис «Критика»*. 2014. № 5 (175). С. 6–9.
2. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини в праві: Монографія. К.: Національна академія внутрішніх справ України 2000. 200 с.
3. Баумайстер А. Апорії модерної теорії легітимації. *Філософська думка*. 2009. № 5. С. 22–33.
4. Біблія. Переклад українською мовою Патріарха Філарета (Денисенка). К., 2004. 453 с.
5. Бистрицький Є. Ідеї природного права у творчості Гуго Гроція. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 16–20.
6. Дудченко В. В. Герменевтика права: розвиток юриспруденції / В. В. Дудченко, М. Р. Аракелян, В. В. Завальнюк. Одеса: Фенікс, 2014. 184 с.
7. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ ООН від 10.12.1948. *Офіційний вісник України*. 2008. №93. С. 89.
8. Задихайло Д. Д. Системні правові цінності як запорука ефективності виконавчої влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Х.: Право, 2007. Вип. 14. С. 158–166.
9. Історія держави і права України: У 2 т. / За ред. В. Я. Тація. К., 2000. Т.1. 380 с.

10. Кравчук М. В. Теорія держави и права. Проблеми Теорії держави и права: Навчальний посібник. 3-тє вид., змін, й доп. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 228 с.
11. Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах. Міжнародна організація праці. від 27.06.1989 № 169 130 с.
12. Лок Д. Два трактати про врядування /пер. з англ. О. Терех, Р. Димирець. Київ : Основи, 2001. 265 с.
13. Максимов С. Дуальність права. *Право України*. 2010. № 4. С. 36–43.
14. Мироненко О. Декларація прав людини і громадянина 1789 / Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 185 с.
15. Неліп М. І. Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному праві: навчальний посібник. К.: Наукова думка, 1999. 190 с.
16. Оборотов Ю. Праворозуміння як аксіоматична засада (постулат) права. *Право України*. 2010. № 1. С. 40–56.
17. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну / Пер. з нім. В. Купліна. К.: Четверта хвиля, 2001. 424 с.
18. Additional protocol to the American convention on human rights in the area of economic, social, and cultural rights «protocol of san Salvador» 1999. Т. 316. Р. 458.